

INTRODUCERE – punct de vedere al autorului

I-am investigat cu ura și înverșunarea însetatului de justiție, prioritar sub raportul descoperirii adevărului, dar și animat de curiozitatea științifică. Tot ceea ce am urmărit la ei a fost să-i trec „prin sârme”¹ și să le simt mirosul, să le anticipez mișcărilor, să le citesc gândurile, să le sparg apărările, să le demasc duplicitățile... și să-i pun în cap....

Dumnezeu a fost cu mine... Mi-a oferit șansa de a fi fost timp de peste treizeci de ani psihologul criminalist al uneia dintre cele mai redutabile echipe de polițiști din Capitală. Acești profesioniști pe care-i iubesc, pe care-i admir și pe care-i stimez, coordonați de o echipă de admirabili procurori, pe care sunt onorat de a-i fi cunoscut, vor apare permanent în paginile acestei cărți... Ei au făcut epocă pe terenul unei realități dure ca miză și risc...

Fără ei nu aș fi reușit niciodată. Am fost împreună², ne-am bucurat de succese, ne-am lins rănilor înfrângerilor și, de nenumărate ori, am luat-o de la capăt... Am adunat dovezile și ne-am trimis adversarii dincolo de gratii³...

Peste mulți dintre ei se mișcă macii câmpiilor și se usucă iarba... timpul nu iartă pe niciunul...

¹ „A trece prin sârme”, expresie în argou, referitoare la examinările poligraf. Exemple: „m-au dus la capitală, să moară mama! Ochelariștii m-au tras prin sârme...”. Sau uzual, pentru polițiști: „doctore am săltat un suspect, trage-mi-l prin sârme și zi-mi ce miroși...”

² „Am fost împreună”, expresia se referă la redutabilele echipe interdisciplinare complexe cu care am avut onoarea și șansa de a fi lucrat (reputați medici legiști, biologi, chimiști, criminaliști, experți în tehnica poligraf, psihologi etc.) în care toți ne regăseam prin aportul specific, în efortul comun de soluționare a omurilor.

³ Deși cartea se adresează aparent specialiștilor (psihologi, medici legiști, polițiști, magistrali, avocați, criminologi, sociologi, penaliști, penologi etc.) prin aspectele ei preventive din perspectiva unor fapte soluționate definitiv, demonstrate și validate public, devine, iată, de utilitate generală, servind intereselor cetății.

ARGUMENT – OPINII ALE UNOR SPECIALIȘTI¹

Dl Tudorel Butoi recidivează cu o nouă tentativă de a ne demonstra cum arată o carte scrisă cu sinceritate. O carte în care se scrie așa cum se gândește și se gândește la fel cum se scrie. „Ucigași în serie” este o confesiune de credință. Dar nu, cel puțin la prima vedere, de credință în puterea „binelui”, așa cum ne-au obișnuit alți autori, mai mult sau mai puțin convenționali, mai mult sau mai puțin falși, adesea motivați de dorința de a fi „corecți” din punct de vedere „politic”. Aparent, prin indignarea sa nedisimulată, prin soluția pe care o propune – reintroducerea pedepsei cu moartea – autorul încearcă să ne convingă că „răul”, aflat în sufletele unora dintre semenii noștri, în cei „defecți”², este atât de puternic încât, dacă nu suntem „fraieri” și „naivi”, trebuie să acceptăm să ne abatem de la

¹ Din respect pentru cititorii pasionați de materia afacerilor criminale (fie ei încă studenți sau deja specialiști consacrați) nu puteam lansa pe terenul confruntărilor de idei o asemenea lucrare fără a o fi trecut mai întâi prin gama exigențelor unor renumiți specialiști. După părerea autorului, ei sunt cei mai buni...

Exigenți, riguroși cunoscători, verticali, „chirurghi” în materie de probitate profesională și științifică, distinse personalități ale timpurilor pe care le trăim, domnii: psih. dr. Eugen Papadima (psihanalist, numărul unu în materie, în perimetrul științific românesc); ex-procurorul criminalist Marian Nazat (azi prezentă de marcă a apărării în templul justiției); și, nu mai puțin exigentul conf. dr. Valentin Iftenie (medic primar legist în cadrul Institutului National de Medicină Legală „Mina Minovici” București), vor fi primii care prin contribuțiile ce vor urma, amendează textul cu excepționale observații, fie critice, fie implicativ-constructive, fie partizane propriilor demersuri și întreprinderi în plan științific, fie concurente, fie în susținerea argumentelor din text, dar fără îndoială, toate izvorâte din bună-credință, prietenie sinceră și generozitate. Disputa de idei pe care o provoacă un atare demers este benefică în primul rând cititorilor interesați, dar, în egală măsură și autorului, care în calitate de prim beneficiar și truditore în materie, va găsi noi repere orientative, noi puncte de vedere, accepțiuni și momente de reflexie reconstructivă, apte unor noi și de dorit inedite explorări ale universului psihic, perpetuum creuzet al dramei judiciare.

Mulțumesc așadar, renumiților specialiști, asigurându-i că interesantele observații și comentarii cu care aceștia contribuie în debutul prezentei lucrări, mă onorează și mă obligă.

² Personal consider regretabilă ambiguitatea unor pasaje din cartea de față care ar putea lăsa impresia că Dl Butoi încadrează homosexualii în categoria persoanelor cu „defect” și că sugerează existența unor corelații între actul criminal, pedofilia manifestă și homosexualitate. (Observația se adresează cititorului neavizat – T.B.)

practica toleranței și chiar de la respectarea celui mai fundamental drept al omului: dreptul la viață.

Discutată și discutabilă, soluția radicală propusă de Dl psiholog Tudorel Butoi readuce în centrul atenției unul dintre aspectele contradictorii ale oricărei societăți democratice: felul în care se aplică principiul toleranței față de „celălalt”, principiu în numele căruia trebuie să respectăm libertatea individului de a fi ceea ce este și de a trăi în acord cu natura sa internă. Raportul dintre libertate și necesitate, exprimat în plan social-moral prin dreptul la diferență, este reglementat și complementat prin deviza: „libertatea ta încetează acolo unde atinge libertatea celuilalt. Măsurile care trebuiesc luate împotriva unui individ, în scopul asigurării „încetării” libertății sale, atunci când el „atinge” libertatea altcuiva, se exclud inerent, în relația cu acel individ, de la principiul toleranței, principiu pe care, în mod paradoxal, aceste măsuri au menirea să-l apere. Pe plan mondial, actualul război împotriva terorismului, război în care există tendința, criticată vehement de către unii, de a se restrânge drepturile omului în numele luptei pentru apărarea democrației, demonstrează că practicarea toleranței absolute nu constituie un panaceu și că uneori, intoleranța fermă față de „rău” se impune ca unica soluție necesară. Urmând aceeași logică, autorul încearcă să demonstreze că respectarea dreptului la viață, pentru cei care încalcă acest drept față de ceilalți, nu ar fi decât o enormă „prostie”, o fantasmă „utopică”, justificată uneori și prin „speculații psihanalitice”.

Departate de a intenționa să-l contrazică pe Dl Tudorel Butoi și pe cei care-i împărtășesc opiniile, după mărturia autorului „majoritatea colegilor săi de profesie”, precum și victimele „monștrilor” (atunci când acestea au scăpat cu viață, cel mai adesea însă doar familiile și prietenii lor), mă voi strădui, la rugămintea expresă a autorului, să aduc unele precizări dintr-o perspectivă neo-psihanalitică, perspectivă relativ cunoscută și aplicată în psihologia criminalistică. Deoarece Dl Tudorel Butoi a trecut în revistă, în lucrarea sa, principalele considerente psihanalitice din viziunea clasică freudiană, voi încerca să semnalez abordarea relativ nouă a orientării kleiniane și a școlii „relației de obiect”³.

Așa cum susțineam, într-o lucrare recent apărută⁴, psihanaliza nu a fost utilizată în scopul exonerării de pedeapsă a criminalilor decât de către persoane situate în afara calificării și profesiei de psihanalist. Aceasta pentru că, atât din viziunea psihanalizei clasice, cât și din cea a psihanalizei „relaționale” moderne,

³ Psihanaliza kleiniană, dezvoltată în Anglia sub influența ideilor Metaniei Klein (1882-1960) și cea a „relațiilor de obiect”, întemeiată de W.R.D. Fairbairn (1889-1964), constituie astăzi principalele orientări teoretice după care se ghidează practica clinică a majorității psihanalizatorilor care alcătuiesc Asociația Psihanalitică Internațională.

⁴ E. Papadima, *Psihanaliza și psihoterapia psihanalitică*, Editura Jurnalul literar, București, 2002.

omul este considerat a fi responsabil nu numai pentru actele sale conștiente, așa cum simțim din perspectiva „bunului simț” ci, în egală măsură, și pentru actele motivate inconștient. Modalitatea în care psihanaliza își justifică această abordare reprezintă o problemă mai complexă și ar depăși subiectul și spațiul acordat acestei prefețe. Cei interesați pot găsi detalii în lucrarea indicată mai sus. Ceea ce mi se pare însă important de menționat este înlăturarea suprapunerii, uneori chiar a confuziei, care se face frecvent și involuntar, între explicație (în plan cognitiv, științific) și justificare (în plan afectiv, moral). Nici psihanaliza și nici o altă disciplină, mai mult sau mai puțin încadrabilă în categoria științelor riguroase (exacte), nu încearcă să explice actul delictual, inclusiv cel criminal, în scopul absolvirii de vină a făptuitorului. Efortul de explicare apare necesar numai din perspectiva înțelegerii cauzale a mecanismelor declanșatoare ale comportamentului criminal și în speranța, calificată drept „utopică” și „naivă” de Dl Butoi, de a le putea preveni.

Într-o lucrare anterioară, pe care am avut, de asemenea, plăcerea de a o prefața⁵, Tudorel Butoi era ceva mai optimist. El scria atunci despre mijloace psihoterapeutice, chiar psihanalitice, de recuperare a celui căzut în „păcatul capital” al crimei. Mă întreb, ce s-a putut întâmpla în acești ultimi șase ani, ce a modificat atât de mult opinia celui care este astăzi considerat, pe deplin justificat, specialistul nr. 1 al României în aplicarea „detectorului de minciuni”? Să fie notorietatea care i-a dat curaj să-și afirme public convingerile? Să fi avut în ultimii ani, experiențe afective și morale traumatice, în relația cu delicventul criminal, care l-au determinat să-l urască pe acesta „de moarte” și să dorească să-l „trimită la glonț”? Sau plusul de experiență profesională, aprofundarea psihologiei criminalului, i-a relevat ceva ce nu văzuse înainte și ceea ce nouă, privitori „de la distanță” ai fenomenului, ne scapă? Poate că fiecare dintre aceste explicații este parțial valabilă, poate că doar una dintre ele surprinde motivația care a acționat decisiv în convertirea autorului de la tolerantă și înțelegere la intoleranță absolută față de membrii „defecți” ai societății umane...

În viziunea psihanalizei clasice, cea elaborată de Freud, destinul persoanei umane era marcat și determinat de lupta tragică dintre „pulsunile” egoiste și agresive ale instinctului și presiunea normelor morale (integrate în „Supra-Eu”). Deoarece colaborarea, altruismul și dragostea față de semenii nu sunt considerate a face parte dintre tendințele naturale ale minții umane, individul apare condamnat la frustrare veșnică, frustrare rezultată din lipsa de libertate a satisfacerii pulsuniilor sale. Principala soluție de reducere a acestei frustrări ar consta, în viziunea lui Freud, numai din „deturnarea” pulsuniilor de la scopul lor primar (care este

⁵ Tudorel B. Butoi-Severin, *Psihanaliza crimei*, Societatea Știință și Tehnică, București, 1996.

amoral și chiar antisocial). Acest lucru s-ar putea produce prin refulare, socializare și sublimare, obținându-se, în cazurile fericite, un fel de „păcălire” a instinctului, energia acestuia fiind folosită în scopuri socialmente acceptabile. Din această viziune, eșecul proceselor de refulare și sublimare ar duce, în cazul unui individ cu o agresivitate înnăscută puternică, la dezvoltarea unei personalități dizarmonice și, în situații extreme, la apariția unor „monștri”, de genul celor descriși în cartea de față.

Din perspectiva psihanalizei contemporane, care s-a îndepărtat considerabil de teoria pulsională a lui Freud, „mintea”⁶ individului uman, componentă structurată de către social și parte structurantă a socialului, este predeterminată genetic spre apropierea și colaborarea cu „celălalt”, cazurile de dezvoltare cu „defect” fiind urmarea, adesea reversibilă, a perturbării procesului natural de apropiere și relaționare cu semenul nostru. Conform teoriei „relațiilor de obiect”, precum și celei a psihanalizei kleinienne, mintea este alcătuită, încă de la naștere, dintr-o serie de „fantasme” (predominant inconștiente), care constau în „scenarii” de reia fie a persoanei cu semenii săi. Aceste fantasme, care pot fi comparate cu textul scris (deși ele există în forma unor reprezentări procedurale), stabilit anterior, pe baza căruia actorii distribuiți într-o piesă de teatru sau într-un film își interpretează rolurile, reprezintă planuri de acțiune, sub forma unor „algoritmi” de desfășurare pentru posibilele relații în care individul poate intra cu semenii săi. Principalele fantasme, care reprezintă „părți” alcătuitoare ale minții fiecăruia dintre noi, derivă din nevoile psihice fundamentale ale flintei umane: de dragoste, de colaborare, dar și de apărare și afirmare, de tipul luptei și al rivalității, în cazul întâlnirii unor obstacole și a apariției frustrării. Aceste scenarii, care au rolul de modelare anticipativă a interacțiunii individului cu ceilalți, își definitivează structura în primii ani de viață și dobândesc după aceea o mare stabilitate internă. Deși nu sunt total neinfluențate de către experiențele de viață, ele au tendința să manifeste o considerabilă rezistență la modificare (variabilă cu vârsta și de la un individ la celălalt) chiar dacă, anterior, aplicarea lor a dus la rezultate nefavorabile pentru individul în cauză. Este vorba despre fenomenul, întâlnit frecvent la delicvenții recidiviști, dar de care nici unul dintre noi nu suntem scutiți cu desăvârșire, de a nu învăța din propria noastră experiență. Existența relativ fixă a acestor scenarii de acțiune inter-umană, în mintea fiecăruia dintre noi, explică perseverarea în „comportamente de eșec” și determină adesea impresia existenței unor „lait motive” distincte care caracterizează destinul persoanei umane. Ceea ce se modifică, relativ mai ușor, sunt rolurile pe care individul le joacă în cadrul aceluiași scenariu. Faimoasa „identificare cu agresorul”, în urma căreia cel abuzat într-o relație anterioară va încerca să inverseze situația, asumându-și rolul de

⁶ Termenul de „minte” este utilizat în sensul de psihic uman și cuprinde totalitatea proceselor mintale conștiente și inconștiente ale unei persoane.